

una parte matrimonium esse indissolubile, et definiendo, ex altera parte, illud per solemnem religionis professionem solvi posse. Sententiam oppositam tenent universi catholici.

PROPOSITIO.

Vinculum matrimonii rati et non consummati per solemnem religionis professionem solvitur.

Prob. 1° Concil. Trid., sess. 24, can. 6 : « Si quis » dixerit matrimonium ratum, non consummatum, per » solemnem religionis professionem alterius conjugum » non dirimi; anathema sit; » igitur propositio nostra nullatenus a catholico rejici potest.

Prob. 2° jure canonico. Lib. 3 Decretal., tit. 32, cap. 2, Alexander III definit unum conjugem, altero etiam repugnante, eligere posse monasterium, dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos, et alteri remanenti licitum esse ad secunda vota transire Innocentius III, eodem libro ac titulo, cap. 14, dicit : « Nos tamen nolentes a prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, » qui respondere consulti antequam matrimonium sit » per carnalem copulam consummatum, licere alteri » conjugum, reliquo inconsulto, ad religionem transire, » ita quod reliquus ex tunc legitime poterit alteri copulari, hoc ipsum tibi consulimus observandum. » Antea igitur eadem doctrina a summis Pontificibus docebatur, cum Innocentius III dicat se a prædecessorum suorum vestigiis declinare nolle. Ergo 2°.

Prob. 3° ratione. Saltem a tempore Alexandri III, anno 1181 defuncti, in universa Ecclesia catholica firmatum et creditum est matrimonium ratum et non consummatum per solemnem religionis professionem dissolvi : at, juxta principium S. Aug. ubique receptum, « quæ sunt contra fidem, vel bonam vitam, non approbat, nec facit, nec facit (Ecclesia). » Aliquid tamen contra fidem et bonos mores approbasset, si vera non esset propositio nostra. Ergo 3°.

Ratio autem cur matrimonium ratum per professionem religiosam dissolvi possit, non vero matrimonium consummatum, repetenda est 1° a voluntate Christi per traditionem nobis transmissa et auctoritate Ecclesiæ notificata; 2° a natura hujusmodi conjugii; cum enim conjuges eadem caro nondum facti fuerint, incarnatio Christi non repræsentatur, sed tantum unio spiritualis ejus cum Ecclesia : atqui hæc repræsentatio non tollitur per professionem religionis, siquidem sponsi, licet quoad vinculum separati, mutuo amore nihilominus devinciri possunt; vel dici potest unionem spiritualem, per mortem spiritualem, sicut unionem carnalem, per mortem carnalem, dissolvi posse : ita multi theologi; 3° ex appositione conditionis saltem jure ecclesiastico statuta, nisi vota religionis emiserim; in ea hypothese vinculum incipit existere in momento consummationis matrimonii.

Hinc matrimonium, juxta multos theologos, per solemnem religionis professionem jure divino, id est exceptione ab ipso Christo in lege circa matrimonii indissolubilitatem apposita dissolvitur, sive professio religiosa solemniter etiam in primis Ecclesiæ sæculis exstiterit, ut quidam volunt, sive Christus eam respexerit tantum ut futuram; alii non pauci contendunt illud jure naturali, defectu scilicet conditionis appositæ, dissolvi; alii denique jure ecclesiastico, et hæc ultima sententia videtur communior ac probabilior.

Alexander III, loco citato, cap. 7, duos post initum matrimonium concedit menses ad deliberandum de ingressu religionis vel de matrimonio consummando.

Vinculum matrimonii per solam professionem solvitur : sponsus igitur in sæculo relictus expectare tenetur donec compleatur annus novitiatus, et tunc exigere potest ut alter profiteatur vel ad se revertatur.

Cum, propter leges civiles nunc exstantes, nulla probabiliter emitti possint vota solemniter apud nos, matrimonium ratum et non consummatum per hanc viam solvi non potest. Præterea rarissime inveniuntur casus hujus

generis: igitur plures difficultates ad hanc quæstionem atinentes consulto omittimus.

§ VI. — An Matrimonii vinculum solvi possit per dispensationem summi Pontificis.

Certum est matrimonium consummatum sic solvi non posse. De solo igitur matrimonio rato, et non consummato, quæstio moveri potest. Duplex hac de re est theologorum opinio.

Alii namque facultatem istam summis Pontificibus tribuunt, et his præcipue rationibus nituntur: 1° exemplo plurium summorum Pontificum qui in hoc dispensarunt, nempe Martini V, Eugenii IV, Pauli III, Pii IV, Gregorii XIII, Clementis VIII, et Urbani VIII, etc.; 2° propositione præcedenti, matrimonium enim ratum per solemnem religionis professionem dissolvitur: atqui summus Pontifex in solemnibus religionis professione dispensare potest: ergo a fortiori super matrimonio rato et non consummato; 3° ratione: Hæc, inquit, potestas regimini Ecclesiæ utilis est; ergo ipsi a Deo fuit concessa per hæc verba: *Quodcumque solveris*, etc., Matth. xvi, 19, quia hæc verba, cum sint generalia, ad omne vinculum solubile extenduntur: atqui vinculum matrimonii non consummati est solubile, ut ex propositione præcedenti constat: ergo.

Alii vero multi hanc facultatem summo Pontifici denegant: 1° quia Christus generaliter et sine ulla restrictione dixit, Matth. xix, 6: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. 2° Quia nullus citatur Pontifex qui talem sibi attribuerit potestatem ante Martinum V. Si tamen summi Pontifices eam a Christo accepissent, numquid per quatuordecim sæcula illam non exercuissent, aut nulla hujusmodi actuum remaneret vestigia?

Attamen, cum de facto plures Romani Pontifices vinculum matrimonii rati et non consummati, per dispensationem solverint, concludendum est eos hanc habere potestatem quam certissime non habent episcopi.

§ VII. — De separatione quoad torum et cohabitationem, seu de divortio improprie dicto.

De fide est Ecclesiam non errare docendo matrimonium dissolvi posse quoad torum et habitationem, remanente vinculo: sic enim se habet Concil. Trid., sess. 24, can. 8: « Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum, ob multas causas, separationem inter conjuges quoad torum, seu quoad habitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit; anathema sit. » Idem habetur in jure canonico, l. 4 Decretal., tit. 19, de Divortiiis.

Sub duplici respectu hæc separatio spectari potest, theologice scilicet et civiliter.

P. I. — De separatione conjugum theologice spectata.

Constat illam separationem licite fieri ob multas causas quæ ad tres revocari possunt.

1° Ob adulterium: hanc causam ipse Christus assignavit, Matth. v, 32: *Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mæchari*. Item apud eundem Evangelistam, xix, 9, et Marc. x, 11. Tota traditio et universæ scholæ catholice hos textus saltem de separatione corporum intellexerunt.

Per fornicationem non solum intelligitur adulterium, sed omnis concubitus illicitus, ut sodomia et bestialitas, quia per hos actus fides conjugalis frangitur; non vero tactus, amplexus, nec pollutio, quia in his casibus fides conjugalis læditur quidem, sed non omnino violatur.

Uterque conjux eandem habet facultatem alterum, fornicationis causa, dimittendi, sed ad id non tenetur, quia injuriam sibi illatam condonare potest. Vir tamen uxorem in commercio adulterii viventem retinere non potest, nisi majus prævideat malum ex dimissione ejus proventurum, quam ex conservatione unionis, quod non raro accidit. Caveat tamen ne videatur crimini ejus consentire. Eo sensu applicanda sunt verba Prov. xviii, 22: *Qui tenet adulteram, stultus est et impius*. Penitentem

igitur et amplius non peccare promittentem retinere potest, non vero promittere nolentem, nisi per exceptionem, ob incommoda prævisa. Non ita est de muliere respecta viri, ut evidens est: communiter illi consulendum est, e contra, præsertim si exstant liberi, ut separationem ab illo propter adulterium non petat, sed amore, patientia, longanimitate, precibus et virtutis exemplo ad meliorem frugem eum adducere conetur.

Ob unicum fornicationem conjux fidelis alterum quantumvis penitentem in perpetuum dimittere potest et nunquam recipere; imo potest perpetuam castitatem vovere, et si divortium legaliter pronuntietur, religionem solemniter profiteri vel Ordines sacros suscipere.

Quædam tamen necessariae sunt conditiones ut separatio propter adulterium licite fiat, scilicet: 1° ut adulterium certo commissum fuerit; injustum quippe foret aliquem jure certo spoliare ob culpam dubiam; 2° ut fuerit voluntarium; unde, si mulier fuisset vi oppressa, vel si bona fide credens maritum esse mortuum, alii nupsisset, non daretur locus separationi; 3° ut non sit mutuum, quia tunc existeret compensatio; 4° ut alteri non sit imputabile, quia illud suasit vel illi consensit, vel, si de muliere agatur, quia vir, commercium ejus sciens, non improbavit nec impedivit cum potuisset; 5° ut crimen non fuerit condonatum vel expressis verbis, vel actum conjugalem exercendo post ipsius cognitionem adeptam. Vide prima capita tituli *de Divortii*, superius citati.

Commercium ante matrimonium habitum et post illud detectum non esset causa separationis; etenim haberi non posset ut actus infidelitatis.

2° Secunda causa separationis inter conjuges est grave periculum animæ vel corporis, videlicet 1° hæresis vel apostasia a fide, Decret. p. 2, causa 28, quæst. 1, c. 6, et Decretal. l. 3, tit. 3, cap. 21. Unus aut alter actus hæresis non sufficeret; requiritur habitus vel adhæsiõ externa sectæ hæreticæ. 2° Sollicitatio ad peccatum, v. g., ad nefandum sodomiae crimen, ad adulterium, ad furtum, etc. 3° Sævitiæ, verbera immoderata, continua

jurgia, convicia, odium implacabile et alia quæ, habitata ratione personæ et qualitatum ejus, judicio viri prudentis reputanda sunt gravia; Decretal. lib. 2, tit. 13, cap. 8 et 13. Ira transiens, leves rixæ, percussio gravis, sed ex perturbatione insolita, non essent causæ sufficientes separationis. 4° Prodigalitas rei domesticæ, bonorum conjugis et liberorum dissipatio, cui remedium afferri non potest, legitimum daret locum separationi. 5° Insidiæ ad mortem vel ad mutilationem tendentes, periculum morbum contagiosum contrahendi, etc.

In cunctis casibus istis separatio ex natura sua non est perpetua; causa enim sublata et debita satisfactione reddita, conjux innocens ad alium redire vel illum recipere tenetur, ac consequenter religionem ingredi non potest.

3° Tertia causa legitimæ separationis est mutuus sponsorum consensus, nempe 1° quoad torum ad tempus, juxta hæc B. Pauli verba, I Cor. vii, 5: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi*; 2° quoad habitationem et in perpetuum, ut vitam perfectiorem amplectantur, vel uterque religionem ingrediendo, vel unus religionem ingrediendo, et alter in sæculo manens, perpetuam castitatem publice vovendo, dummodo incontinentiæ non sit suspectus; Decretal. l. 3, tit. 32, cap. 4 et 8: vel maritus Ordines sacros suscipiendo, uxore continentiam profitente in aliqua religione etiam non approbata, aut publice in sæculo, si incontinentiæ non fuerit suspecta. Ibid. cap. 5.

Queritur 1° an separatio inter conjuges privata auctoritate fieri possit.

R. 1°. Quoad torum fieri potest: 1° ex mutuo consensu, secluso incontinentiæ periculo; 2° si adulterium certo et voluntarie fuerit commissum, conjux fidelis ex tunc et in perpetuum jura matrimonii denegare potest.

R. 2°. In casu atrocium sævitiarum, sponsus innocens consilio confessarii in locum tutum statim fugere potest, et quando experientia constat conjuges pacifice secum habitare non posse sine periculo salutis, possunt, ex mutuo consensu, et approbante episcopo aliove superiore

ecclesiastico, vivere separati et ad Ecclesiae sacramenta admitti, si non timeatur scandalum. A fortiori manere possunt separati, ex mutuo consensu, ob rationabilem causam, qualis esset negotiorum gestio, longum iter suscipiendum, etc.

R. 3°. His casibus exceptis, separatio quoad habitationem licite fieri non potest sine iudicis sententia, 1° ob scandalum inde proveniens et periculum ne huiusmodi separationes saepius fiant; 2° quia agitur de infligenda poena gravi et publica. Excipiunt quidam auctores nisi publicitas causae sententiae iudicis aequivaleat.

Quæritur 2° cujus sit sententiam separationis ferre?

R. Concilium Trid., sess. 24, cap. 12, anathemate percussit eos qui dicerent *causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos*. De fide est ergo causas matrimoniales ad iudices ecclesiasticos, videlicet ad officiales, et eorum defectu ad episcopos pertinere: at separatio conjugum certe est causa huius generis. Unde in plerisque regionibus catholicis ad officiales defertur; sic olim in Gallia iudicabatur, et sententia officialis canonicè pronuntiata pro utroque foro valebat, principibus in hoc consentientibus. Negari quippe non potest prædictas causas, in quantum ad societatem civilem spectant, ad potestatem sæcularem pertinere: igitur, nisi princeps aliud expresse vel tacite ordinaverit, iudices sæculares eas ad tribunalia sua evocare possunt, et sententia ecclesiastica nullam habet vim in foro civili.

Hinc, sub hoc prætextu, parlamenta longe ante publicarum rerum conversionem, jurisdictionem ecclesiasticam sæpissime lacesserunt eamque læserunt, episcopis incassum adversus istiusmodi vexationes reclamantibus. Tandem tribunalia ecclesiastica, in turbatione generali, fuerunt destructa, et jurisdictio contentiosa officialitatum cessavit. Ex tunc episcopi gratiosam tantum per se aut per vicarios generales exercent jurisdictionem, id est, si causae matrimoniales ad eos deferantur, per modum decisionis doctrinalis statuunt quid, juxta conscientiae regulas, licite fieri possit aut debeat. In casibus dubiis ad

eos recurrendum est; ubi vero causa separationis adeo clara est ut nullum sit dubium, ex solo prudentis confessorii aut parochi suffragio ad separationem civilem procedere licet, et conjuges sic legaliter separati, propter causas justas et evidentes, ad sacramenta Ecclesiae publice admitti possunt.

Quæritur 3° an, marito domicilium mutante, uxor eum sequi teneatur.

R. Tenetur, quia vir caput est mulieris, nisi forte 1° continuo vellet vagari; vel 2° uxor ex itinere grave periculum animae vel corporis incurreret; vel 3° maritus absque necessitate in regionem valde remotam migrare vellet; vel 4° aliter inter eos conventum fuisset ante matrimonium; et etiam in hoc ultimo casu, si gravis necessitas, v. g., insalubre cœlum, maritum in alium locum vocaret, mulier ordinariè eum sequi teneretur. Ita *Dens.*

Quæritur 4° an conjuges in religionem e mutuo consensu ingredi possint.

R. Si uterque religionem ingressus, simul profiteatur, nulla est difficultas: si vero unus in sæculo remanens, sine fornicationis suspitione esse possit, puta, quia provecta est ætatis et bonæ famæ, atque perpetuam castitatem voveat, alter monasterium ingressus, solemniter ex libero consensu ejus profiteri potest. Ita Alexander III, Decretal. lib. 3, tit. 32, cap. 1. Vir de consensu uxoris, religionem ingredientis vel castitatem voventis, Ordines sacros suscipere potest: at si mulier esset adhuc junior, vel de incontinentia suspecta, religionem ingredi teneretur. Ita Alexander III, loco citato, cap. 1, et *Bened. XIV*, de Synodo diocæs., l. 13, cap. 12, n. 10 et seq., quæst. can. 254, 391 et 578.

P. II. De separatione conjugum civiliter spectata.

Quando divortium proprie dictum lege diei 31 martii 1803 fuit sancitum, *Portalis*, minister cultuum, totis viribus conatus est separationem corporum olim usitatam servare tanquam refugium pro infelicibus sponsis, qui

legitimas habent causas separationis, et divortium religioni suæ contrarium petere nollent, hancque tanti momenti dispositionem obtinuit. Lex autem divortium permittens altera lege diei 8 maii 1816 revocata est, et sola remansit facultas separationem corporum, quæ separationem honorum importat, obtinendi.

Causæ separationis, lege statutæ, sunt: adulterium, sævitia et condemnatio ad pœnam infamantem.

1° *Adulterium*. Vir separationem petere et obtinere potest propter unicum adulterium uxoris; *Cod. civ.*, art. 229. Uxor vero eam obtinere nequit ob adulterium, nisi maritus concubinam in domo conjugali habeat, art. 230. Ratio differentia est, quod adulterium mulieris multo gravius sit crimen, præsertim ratione periculi putativos hæredes in familiam introducendi.

2° *Sævitia*. In art. 231 Codicis exprimuntur excessus, sævitia et injuriæ graves.

Nomine excessuum ii intelligendi sunt actus qui omnem excedunt mensuram, et vitam alterius conjugis in periculo constituunt. Sævitia simpliciter sunt quidam actus crudelitatis, qui tamen vitam in discrimen non adducunt. Injuriæ in solis verbis consistunt, et graves non reputantur, nisi in infamiam alterius conjugis tendant, probitatem ejus et morum integritatem lædentes. Gravitatis earum a qualitate personarum et circumstantiis multum pendet: idcirco judicium est decernere an graves vel leves habendæ sint. Injuriæ litteris tantum expressæ ex adjunctis reputari possunt graves. *Toullier*, t. II, p. 41, n. 672.

Contra vero injuriæ graves in se judicari possunt leves, si mulier eas provocaverit, adulterium committendo, viros suspectos frequentando, maritum dictis lacessendo, verberibus afficiendo, etc. *Toullier*, t. II, n. 764.

3° *Condemnatio ad pœnam infamantem*; æquitas enim non sinit conjugem innocentem teneri sufferre infamiam quam alter culpa sua sibi struxit. Pœnæ autem infamantes sunt mors, perpetuæ trirèmes, deportatio, trirèmes ad tempus, reclusio, expositio publica, exsilium et degrada-

tio civica; *Code pénal*, art. 7 et 8. Sed necesse est ut sententia sit irreformabilis: unde separatio obtineri non posset ob condemnationem per contumaciam, nec pariter ob condemnationem matrimonium antecedentem, etiamsi conjux innocens eam ignorasset.

Separatio conjugum ex mutuo consensu legaliter fieri non potest, *Cod. civ.*, art. 307; timuerunt enim legislatores ne frequentior fieret et innumeri inde nascerentur abusus, tum in cupiditates liberius explendas, tum ad debita creditoribus non solvenda.

Nec aliæ in foro civili agnoscuntur separationis causæ, v. g., morbus venereus, nisi ex aliquibus circumstantiis haberi possit ut sævitia aut gravis injuria erga alterum sponsum.

Notandum conjuges, etiam per sententiam separatos, semper, tuta conscientia, in foro interno et externo coadunari posse; separationem vero honorum juridice pronuntiatam revocare non possunt nisi per novum contractum coram notario initum, juxta dispositionem *Cod. civ.*, art. 1451.

CAPUT TERTIUM.

DE SPONSALIBUS.

Sponsalia, a *spondendo* seu sponte promittendo sic dicta quia vir et mulier voluntarie ac libere mutuo sibi matrimonium repromittunt, definiuntur in jure canonico, Decreto, causa 30, quæst. 5, cap. 3, *futararum nuptiarum promissa*. De illorum conditionibus, obligatione et dissolutione breviter agemus.

ARTICULUS PRIMUS.

DE CONDITIONIBUS AD VALIDITATEM SPONSALIIUM REQUISITIS.

Sex hujusmodi communiter enumerantur conditiones: scilicet, 1° ut promissio matrimonii sit vera, 2° mu-